

De store og de små

Vicedirektør Jørgen Hansen, Industrirådet

1. I gamle dage sagde man, at hvis produktionen i et land var lige så stor som efterspørgselen, så var der balance i økonomien. Var produktionen mindre, var der underskud på betalingsbalancen over for udlandet. Var den større, var der overskud.

Sådan er det ikke mere. I dag overstiger den danske produktion den samlede indenlandske efterspørgsel med ca. 25 mia. kr. Vi producerer mere, end vi selv anvender (til forbrug og investering; privat og offentligt).

Men vi har alligevel underskud på betalingsbalancen, fordi vi årligt skal betale ca. 40 mia. kr. i overførsler til udlandet, herunder først og fremmest renter af en udlandsgæld på ca. 300 mia. kr. Så selv om produktionen nu er større end den indenlandske efterspørgsel, så er den stadig ikke stor nok. Det skyldes at den nu ikke alene skal dække den indenlandske efterspørgsel, men også renterne af udlandsgælden og andre overførsler til udlandet.

Gammel-Keynesianske økonomer vil sige, at efterspørgselen er for stor. Den må nemlig ikke overstige den indenlandske produktion med fradrag af de 4-5 pct. af nationalproduktet, som vi årligt må aflevere til udlandet i form af rentebetalinger m.v. Disse økonomer vil anbefale en efterspørgselsbegrænsende politik for at løse Danmarks betalingsbalanceproblemer. I gamle dage foreslog man rask væk at sætte skatter og afgifter op. Den går ikke længere. I hvert fald ikke åbenlyst. Derfor camoufleres eller pyntes den type forslag som tvungne pensionsbidrag, brugerbetaling, miljøafgifter o.lign.

Moderne udbudsøkonomer vil i stedet anske problemet fra produktionssiden. Strukturproblemet består i, at den valutaskabende og valutabesparende del af økonomien er for lille.

2. Hvor meget »for lille«? Et regnestykke siger, at produktionen (i den rette fagterminologi: bruttofaktorindkomsten) pr. beskæftiget i fremstillingssektoren er ca. 245.000 kr. Er »hullet« på betalingsbalancen 15 mia. kr., ville ca. 60.000 flere med samme produktivitet som de allerede beskæftigede kunne lukke hullet, forudsat at den indenlandske efterspørgsel holdes på et uændret niveau.

Men det gør den jo ikke. Der skal – i hvert fald i en overgangsperiode – investeres mere. Og forbruget vil også øges, når flere kommer i arbejde.

Et økonomisk forløb frem mod betalingsbalanceligevægt er derfor en betydeligt mere kompliceret sag end »blot« at udvide industrisektoren med 60.000 beskæftigede (svarende til ca. 12 pct.) Beregninger foretaget af Industrirådets økonomer tyder på et udvidelsesbehov på omkring 100.000 nye arbejdspladser (eller ca. 20 pct.) for at skabe ligevægt.

3. En sammenligning med andre lande kan give et fingerpeg om, hvor meget industrien er for lille. Strengt taget burde man have tal for beskæftigelsen i hele den valutaskabende og valutabesparende sektor i de forskellige lande. Det har man ikke, og derfor må man bruge industri-tal som indikator. Og man burde ved landesammenligninger også korrigere for produktivitetsforskelle mellem ar-

bejdsstyrkerne i forskellige lande. Det har man imidlertid heller ikke data til.

Tallene i tabel 1 er derfor kun at betragte som en ret grov indikator til belysning af spørgsmålet: Hvor meget »for lille« er den danske industri? Men det er dog slående, at Danmark ligger i bunden. Vi har den mindste andel af vor arbejdsstyrke beskæftiget i indu-

strien. I Vesttyskland, som har permanent overskud på betalingsbalancen, er andelen af industribeskæftigede næsten dobbelt så stor som den danske. I andre lande, som vi normalt sammenligner os med, er industrien typisk 20-50 pct. større (medmindre de har store olieindtægter). Disse forskelle kan man dårligt forestille sig skulle modsvare produktivitsforskelle. De er desværre reelle nok.

Tabel 1. Andele af arbejdsstyrken beskæftiget i fremstillingsvirksomhed (med mindst 10 ansatte)

	10-99 ansatte	100-499 ansatte	500- ansatte	I alt
	----- pct. -----			
Danmark	6	5	3	14
Finland	6	8	5	19
Norge	6	5	3	14
Sverige	5	6	6	17
Danmark	5	4	5	14
Holland	5	4	5	14
Frankrig	5	5	10	20
Storbritannien	4	6	10	20
Vesttyskland	6	6	17	29

Note: Danmark optræder to gange i tabellen. Det skyldes, at der er anvendt forskellige statistikker i den nordiske opgørelse (øverste del af tabellen) og EF-opgørelsen (nederste del). De nordiske søjler er opdelt på virksomhedsstørrelse (f.eks. fabrikens størrelse), hvorimod EF har målt firma-størrelser. Et firma er en juridisk enhed, der meget vel kan indeholde flere virksomheder.

Kilde: »Dansk Industri«, 1988/3.

Bryder man industribeskæftigelsen ned på størrelses-kategorier, er det bemærkelsesværdigt, at den »for lille« danske industri-sektor næsten udelukkende kan henføres til, at vi har få *store* virksomheder. Vi har nogenlunde lige så stor del af vor arbejdsstyrke beskæftiget i virksomheder med op til 500 ansatte som de andre lande. Men vi har en meget ringe andel af landets arbejdsstyrke beskæftiget i store industrivirksomheder.

Det er fristende ud fra disse tal at oversætte Danmarks strukturproblem til: Vi har for få *store* industrivirksomheder.

4. Givet er det da også, at det ville have lunet gevaldigt i den danske samfundsøkonomi, hvis vi havde haft nogle flere virksomheder i Danfoss-, Carlsberg-, Danisco-, Novo-Nordisk-, Lego-, Grundfos-klassen, for slet ikke at tale om virksomheder på størrelse med de store svenske Volvo, Elektrolux, ABB osv.

Men det har vi af mange grunde ikke. Og selv om nogle enkelte flere såkaldte industrilokomotiver nok vil kunne opbygges på dansk grund, så vil det jo kun øge den samlede industribeskæftigelse og valutaindtjening, hvis det sker (1) ved etablering af helt nye sto-

re virksomheder, (2) ved at mindre virksomheder vokser sig større eller (3) ved at fusioner styrker virksomhederne så meget, at beskæftigelsen bliver større i den fusionerede virksomhed, end den ville være blevet, hvis enhederne var fortsat hver for sig.

5. Man må også sige, at egentlig kan det være ligegyldigt, om der bliver flere små eller flere store virksomheder, blot industrien vokser. Det afgørende må være, at produktionen er

rentabel, ikke om virksomhederne er små eller store.

Et blik i industriens regnskabsstatistik giver ikke noget entydigt svar på, om store eller små virksomheder har den bedste rentabilitet. I 1986 kørte dansk økonomi tæt på kapacitetsgrænserne. Trækket fra såvel hjemmemarkedet som eksportmarkederne var ret kraftigt. I det år varierede rentabiliteten omvendt med virksomhedsstørrelsen, jvf. tabel 2.

Tabel 2. Nøgletal for A/S og ApS i industrifirmaer med mere end 20 beskæftigede, fordelt på beskæftigelsesgrupper

	Afkastningsgrad			Egenkapitalens forrentning		
	1986	1987	1988	1986	1987	1988
20 - 49 besk.	12,3	9,3	8,7	29,8	20,6	17,8
50 - 99 besk.	10,8	8,4	8,4	24,5	15,9	17,8
100 - 199 besk. ..	11,2	8,7	8,1	22,8	14,4	14,1
200 - 499 besk. ..	10,0	8,2	8,6	14,0	13,7	14,6
500 - 999 besk. ..	8,3	6,5	8,1	10,2	7,9	17,4
1000 og derover ..	7,8	8,8	10,6	11,6	14,1	17,5
Gns.	9,6	8,3	9,1	15,9	13,9	16,6

Kilde: Danmarks Statistik.

I takt med at hjemmemarkedet er stagneret, og eksportmarkederne fortsat har vist stor fremgang, har rentabiliteten i de store virksomheder, der er mest eksportorienterede, imidlertid udviklet sig gunstigere end i de mindre. Selv om udviklingen for de største virksomheder er interessant, så kan tallene alligevel ikke bære en firkantet konklusion i retning af: »Hvis du vil tjene penge, så bliv stor«.

6. Størrelsen er ikke i sig selv noget kriterium, der kan eller bør bruges til at føre økonomisk politik eller erhvervspolitik efter.

Derimod kan der – som vi også har set i det seneste års tid – være eksempler, hvor fusioner, strategiske alliancer, joint-ventures eller

andre former for samarbejde er hensigtsmæssige for at opnå stordriftsfordele og synergieffekter. Men det må være virksomhedernes egen sag i hvert enkelt tilfælde at vurdere, hvilken samarbejdsform der er den mest hensigtsmæssige.

Politikere, embedsmænd og erhvervsorganisationer bør ikke forsøge at påvirke strukturudviklingen, for de har ikke forudsætningerne for at gøre det. På det niveau må man bestrebe sig på at medvirke til at skabe det bedst mulige generelle erhvervsklima – herunder også et klima, der ikke lægger hindringer i vejen for de fusioner m.v., som virksomhederne selv finder hensigtsmæssige.